

Inhoud

Toespraak dhr. B.J. Diazoni, Voorzitter Stichting Herdenking Gevallen en Slachtoffers in Nederlands-Indië	1
Toespraak dhr. mr. J.H.C. van Zanen, Burgemeester Gemeente Amstelveen	3
Toespraak Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht	5
Toespraak dhr. W. Thomson, oud-Voorzitter van de Bond van Wapenbroeders	7

Toespraak dhr. B.J. Diazoni, Voorzitter Stichting Herdenking Gevallen en Slachtoffers in Nederlands-Indië

Goedenavond Dames en Heren, Jongens en Meisjes.

Namens de Stichting Herdenking Gevallen en Slachtoffers in Nederlands Indië heet ik u allen: “Hartelijk Welkom”.

Wij zijn zeer vereerd met de aanwezigheid van Burgemeester Van Zanen, de Commissaris van de Koningin van Noord-Holland de heer Borghouts, namens de Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht, LKol van Moerkerk, Luit. Generaal Ted Meines bd, Mr. W. Thomson, Mw Sabajo-Wagemaker van het Militair Commando West, majoor Vaalberg van de Nationale Reserve, Kol der Mariniers Knoppies bd, voorzitter van het Veteranen Platform, het Fanfarekorps Koninklijke Landmacht “Bereden Wapens”, de heer van Lith, voorzitter van de Bond van Wapenbroeders afdeling Amstelland, de heer van den Heuvel en mevrouw Eliza Thomson.

Graag willen wij dank zeggen voor de hulp van het Militair Commando West, de Nationale Reserve, de Bond van Wapenbroeders, de pers en media, de heren Bouwens, de Jeu de Boules vereniging, alle Gemeentelijke diensten, Toko Java en heel veel dank voor alle van u ontvangen donaties, waardoor wij in staat zijn deze herdenking te organiseren.

Helaas moeten wij ook melding maken van het overlijden van onze zeer gewaardeerde secretaris de heer van der Putte, die veel en in verschillende organisaties voor de Indische Gemeenschap heeft gedaan. Wij wensen zijn weduwe, kinderen en kleinkinderen heel veel sterkte toe dit grote verlies te dragen.

Elk jaar komen wij hier bijeen om samen met hen die zich met Nederlands-Indië verbonden weten, de duizenden gevallen in Nederlands-Indië te herdenken en om ook samen stil te staan bij het leed van de overlevenden. Niet alleen de generatie die deze

ellendige jaren aan den lijve heeft moeten ondergaan maar ook de 2e en 3e generatie komen daarom hier bijeen. De groeiende belangstelling, juist ook bij de jongere generaties, doet ons overlevenden zeer veel goed. De overheid die voor de eindexamens havo en vwo in 2007 en 2008 de Nederlands-Indische geschiedenis als hoofdthema koos, stimuleerde ons ook om onze website helemaal te vernieuwen.

De Duitse filosoof Georg Hegel heeft eens gezegd: “wie zijn geschiedenis niet kent, is gedoemd die te herhalen”. Juist daarom is het nodig dat wij ons realiseren dat het verdriet van ruim 60 jaar geleden veel heeft betekend en ook in de toekomst veelbetekenend zal moeten zijn voor de volgende generaties.

Morgen, dames en heren, is het 62 jaar geleden dat Japan op 15 augustus 1945, na een bezetting van 3½ jaar vol terreur en onderdrukking, dankzij Amerika eindelijk capituleerde en het einde van de 2e Wereldoorlog een feit werd. Vandaag herdenken wij de miljoenen doden van die oorlog, zowel in Europa als in Azië. Wij denken dan aan alle krijgsgevangenen, door de Japanners te werkgesteld in Japanse kolenmijnen, aan de doden spoorlijnen in Thailand en Sumatra, de dodelijke scheepstransporten, zoals de Junyo Maru. De gevallen van de Marine, de Gouvernements Marine en de koopvaardij. Wij denken aan de slachtoffers van de Japanse vrouwen- en jongenskampen en alle burgers die uit hun huizen zijn verdreven, uitgehongerd en gemarteld, zowel binnen als buiten de interneringskampen; en ook niet te vergeten de honderd-duizenden Chinezen, Peranakan Chinezen en Indonesiers die ook hebben geleden en zijn omgekomen. Alle slachtoffers van de vreselijke Bersiaperiode en ook de duizenden jonge Nederlandse Militairen, die voor de Nederlandse zaak en het welzijn van de Nederlands Indische Gemeenschap daar hun, vaak nog jonge leven voor ons hebben opgeofferd en ook de Gevallenen in Nederlands Nieuw-Guinea.

Ter ere en nagedachtenis aan hen hebben wij dit prachtige monument op gericht. De beeldhouster Ella van de Ven heeft er de volgende tekst ingegoten: 'n Spiegel, het verleden, de toekomst, weerspiegeling, wij waren er, wij zijn hier heden tezamen bijeen. Deze spiegel, dames en heren, moet geen omzien zijn in wrok, maar moet gericht zijn op de toekomst, voor een verdraagzame en elkaar respecterende samenleving, zonder honger, geweld of terreur, pas dan is hun offer voor ons, in die geest, niet voor niets geweest.

Dank u voor uw aandacht.

Toespraak dhr. mr. J.H.C. van Zanen, Burgemeester Gemeente Amstelveen

Dames en heren,

“... Onze vrijheid gaat in het rood gekleed.
Bedenk, gedenk, herdenk, bid.
Niet alleen nu, maar eeuwig en altijd.
Want de meedogenloze onvrijheid is er nog steeds, wereldwijd...”

(uit de bundel ‘Flarden’ van Generaal bd Govert Huijser)

Vandaag gedenken wij alle gevallen en slachtoffers van de Tweede Wereld Oorlog, waar ook ter wereld, ook in de koopvaardij (er gingen 525 koopvaardij-schepen verloren en 3310 opvarenden kwamen om het leven) èn van na de oorlog. Bijvoorbeeld gevallen bij de militairen die naar Indië zijn gezonden.

Wij gedenken de 67.000 Nederlandse militairen die krijgsgevangen werden gemaakt. En de 8.500 die zijn overleden.

Wij gedenken hen die waren geïnterneerd en jarenlang gescheiden leefden van hun geliefden. Volwassenen en kinderen, zoals de toen 12-jarige Govert Huijser die in een aantal kampen een deel van zijn jeugd heeft doorgebracht en het gedicht schreef waaruit ik aan het begin van deze toespraak heb geciteerd.

Herinneren, Dames en Heren, in deze context is stilstaan bij “gestold verdriet”. Stilstaan, letterlijk, bij dit indrukwekkende monument en vanaf 8 december ook op begraafplaats Zorgvlied waar van dezelfde kunstenaar (Ella van de Ven) het monument Gordel van Smaragd zal worden onthuld bij het speciale as-strooiveld voor hen die zich met Indië verbonden weten of zich ermee verbonden voelen.

In de voorbereiding van vandaag kwam ik een lied tegen dat voor een hele generatie de wanhoop van de tijd en de hoop op een andere samenleving symboliseerde. Passend bij vandaag.

“ ... Hoeveel wegen moet iemand bewandelen voor je hem volwassen noemt?
Hoeveel geweld moet gezinnen splijten voor het voor altijd stopt?
Hoe lang kan iemand leven in duisternis voor hij mag denken in vrijheid?
Hoe vaak kan een mens zijn gelaat afwenden en pretenderen dat hij niets heeft gezien?
Het antwoord is: een zucht van de wind

Hoe vaak moet iemand kijken voor hij werkelijk ziet?
Hoe vaak moet iemand luisteren voor hij mensen hoort huilen?
En hoeveel slachtoffers moeten vallen voor het doordringt dat te velen zinloos zijn gestorven?
Het antwoord: een zucht van de wind ... “.

(uit: ‘Blowing in the Wind’ van Bob Dylan)

Dames en heren,

Wie hier vandaag aanwezig is bewijst te kunnen horen, te kunnen kijken. Bewijst het gelaat niet af te willen wenden. Bewijst te beseffen dat het altijd zin heeft om hier jaar in jaar uit bij elkaar te komen, het verdriet even te 'ontstollen' en woorden van herinnering uit te spreken.

Dames en heren,

Wijlen mijn schoonmoeder zat als meisje samen met haar moeder onder meer in kamp Makassar. Kamp Makassar in 1945 door mevrouw Ko Luijckx aldus beschreven:

“... de schrik sloeg ons om het hart. Wat een luguber geheel! Achter de zware prikkeldraadversperring stonden groepen vrouwen en kinderen, summier gekleed en veelal barbevoets, ons somber en bijna vijandig op te nemen ... Waar waren we in vredesnaam beland? Urenlang duurde het wachten in de brandende zon en apathisch ondergingen we de inspectie van onze handbagage ...”.

(uit: Het verbluffende Kamp, Kok Luijckx, 1945, p.15/16).

Ook mijn schoonmoeder schreef over haar ervaringen. Spreken erover deed ze nauwelijks. Ze schreef over haar ervaringen uit de oorlogstijd in Nederlands-Indië. De slotzinnen luiden als volgt:

“... 23 november hebben we het kampleven vaarwel gezegd en wonen sedert dien vrij. Zonder nummer, gaarkeuken, blokhoofden, handjo's, koemidjo's, kepalla's. Enzovoort. Niets boven vrijheid!! ...”.

Dames en heren,

Ik gedenk U en de Uwen, hier in Amstelveen, van toen en nu, ik gedenk hen die vielen, die achterbleven, idealisten en realisten in dankbaarheid en met alle respect – als een zinnenbetekenisvolle zucht van de wind.

Dank U wel.

Toespraak Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht

Geachte Burgemeester(s), speciaal genodigden, veteranen, dames en heren,

Het was de bedoeling dat de Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht, tevens Inspecteur der Veteranen, de Vice-admiraal van Maanen u vandaag zou toespreken. Tot zijn grote spijt moet hij zich echter laten excuseren voor zijn afwezigheid. De admiraal herstelt momenteel van een hernia-operatie en is daarom helaas verhinderd hier vandaag aanwezig te zijn. De tekst die ik zo dadelijk zal uitspreken is de toespraak die de IGK hier oorspronkelijk zou hebben gehouden. Het is voor mij als stafofficier een buitengewone eer om vandaag, namens de Inspecteur der Veteranen, het woord tot u te mogen richten op deze herdenking voor Gevallen en Slachtoffers in Nederlands-Indië.

Sinds 14 augustus 1996 komt men hier in het Broersepark te Amstelveen bijeen om eer te bewijzen aan militairen en burgers die in het voormalig Nederlands-Indië hun leven hebben verloren. Tevens willen wij gedenken dat een onbekend, maar een nog veel groter aantal destijds, lichamelijk en of psychisch beschadigd is teruggekomen uit het voormalig Nederlands-Indië. De gevolgen van de Japanse onderdrukking en aansluitend de Bersiap-periode, ook wel de dekolonisatie-oorlog genoemd. 15 Augustus 1945 capituleerde Japan. We dachten toen dat alles weer zou worden als vroeger, maar dat bleek al snel een illusie. De Indonesische revolutie brak uit en hiermee begon de Bersiaptijd. Er ontstond een grote chaos in het land waar men zich niet meer hield aan normen en waarden.

In totaal zet Nederland in die jaren ruim 100.000 militairen in, maar uiteindelijk bleek hun inzet het tij van de dekolonisatie niet te kunnen keren, mede door de opstelling van de Verenigde Staten tijdens het conflict. Ondanks succesvol uitgevoerde grootscheepse, militaire acties moet Nederland, onder grote internationale druk, in december 1949 de soevereiniteit overdragen aan de Indonesische regering. Op de erevelden in Indonesië blijven duizenden omgekomen Nederlandse militairen achter.

Bij hun terugkeer in de civiele samenleving ondervinden de militairen en burger-repatrianten van deze dekolonisatie-oorlog niet het luisterend oor en het begrip waarop ze recht hebben. Tijd voor bezinning en verwerking is er niet of nauwelijks. Ze komen terug in een land dat afstand wil nemen van zijn koloniale verleden; daarbij past niet een voortdurende herinnering aan het gewelddadige einde van dat tijdperk. Het gebrek aan aandacht daarvoor, inclusief het gebrek aan aandacht voor de ruim 6200 militairen die achterbleven op de erevelden in de Oost, maakt dat die terugkeer en reïntegratie dan ook nodeloos stroef verlopen. Pas halverwege de jaren '80 komt daarin langzaam verandering, vooral door initiatieven van de veteranen zelf.

Voor wat betreft het militaire deel realiseren we ons veel beter dan vroeger het bijzondere karakter van het militaire beroep en -inzet. Dit besef heeft geleid tot een gedegen traject van voorbereiding, dat in hoge mate bijdraagt aan het succes van Nederlandse militairen tijdens de huidige uitzendingen. Voorwaarde voor succes zijn ook de contacten tussen de uitgezonden militairen en de lokale bevolking. Deze goede contacten waren er in Indië en Nieuw-Guinea, en zijn er later ook tijdens de uiteenlopende operaties in Libanon,

Kosovo, Irak en Afghanistan. Niet alleen de voorbereiding is aangepast. Kritiek van vooral oudere veteranen heeft ook geleid tot een verbeterde begeleiding van militairen tijdens en na terugkeer van een uitzending. De succesvolle strijd van Indiëveteranen voor erkenning en nazorg komt de jonge veteranen van nu ten goede. Zo werkt Defensie en het Veteraneninstituut tegenwoordig aan een eigentijdse opvang en nazorg traject. Er is daarbij niet alleen oog voor de betrokken militair, maar ook voor zijn of haar thuisfront.

Dames en heren,

Het is mijn vaste overtuiging dat we omgekomen militairen pas écht eren als we ook hun nog levende kameraden respectvol behandelen. Wat dat betreft is er de laatste twintig jaar in Nederland en ook in de omgang met onze Indiëgangsters heel veel verbeterd. Gelukkig ontstaat er langzamerhand meer en meer waardering voor het werk dat zij onder vaak zeer moeilijke omstandigheden hebben moeten doen. Ook worden wij ons als samenleving steeds meer bewust van de onmogelijke positie waarin zij door de toenmalige politiek zijn gebracht. Pijnlijk daarbij is wel dat een woord van waardering, zeker in nationaal verband, tot voor kort niet of nauwelijks werd uitgesproken. Wij zijn nooit zo uitbundig en dat is wrang voor die grote groep Indië- en Nieuw-Guineegangsters. Pas decennia later, medio jaren '80, zien we een omslag in denken – een omslag die overigens vooral door de Indiëgangsters zélf werd bewerkstelligd en die stapsgewijs heeft geleid tot de ontwikkeling van een voldragen veteranenbeleid.

Dit alles neemt niet weg dat vandaag de dag voor veel Nederlanders de militaire inzet in het voormalig Nederlands-Indië is verworpen tot een gebeurtenis waar ze ooit iets over hebben gehoord – tot een alinea uit een geschiedenisboek of tot de boeken van Dr. L. de Jong of getuigenis van De Heer Ant. P. de Gaaff. Voor heel veel Indiëgangsters zélf daarentegen is die inzet van zo lang geleden een hele tastbare werkelijkheid die nog iedere dag een rol speelt in hun leven.

De groep Indiëgangsters wordt de laatste jaren snel kleiner. Dit betekent niet dat er een einde moet komen aan herdenkingen zoals deze. We moeten namelijk ook in de toekomst uw inzet en offers in de Oost blijven herdenken. Door te blijven gedenken maken we als hedendaagse samenleving en als hedendaagse krijgsmacht duidelijk dat we ons met u verbonden voelen, dat we solidair zijn en dat we uw ervaringen blijvend tot de onze willen maken. U was er toen de regering dat van u vroeg; omgekeerd mag u er op rekenen dat de overheid er voor u zal zijn als u dat nodig heeft. U heeft in naam van Nederland belangrijk en gevaarlijk werk verricht. Daarvoor verdient u respect en waardering. Dat geldt bovenal in respectvolle herinnering aan uw kameraden, die alleen nog in gedachten en in uw hart bij u kunnen zijn.

Ik dank u voor uw aandacht.

Toespraak dhr. W. Thomson, oud-Voorzitter van de Bond van Wapenbroeders

Geachte dames en heren,

Na de capitulatie van het Keizerrijk Japan op 15 augustus 1945 kwam een einde aan de Tweede Wereldoorlog in Nederlands Indië. Op 17 augustus 1945 hadden A.S. en M.H. onder druk van groepen radicale jongeren de onafhankelijke Republiek Indonesia uitgeroepen. Nederland probeerde met ruim 120.000 militairen de opstandige kolonie weer onder Nederlands gezag te brengen. Het was op 21 juli jl. 60 jaar geleden dat het grootste militaire offensief in Nederlands Indië werd ingezet.

Vandaag herdenken wij bij dit monument alle gevallen en de slachtoffers van die oorlog en haar lange nasleep. Degene die in de Jappenkampen zaten, de buitenkinderen wier leven na 1945 een hel werd, de Verzetstrijders die verstoep in de bergen of vanuit Australië in kleine groepjes verzet pleegden tegen de Japanners en daarbij grotendeels via de marteldood met hun leven hebben moeten betalen. Het betrekken van de duizenden militairen die door de Nederlandse regering naar Indië zijn gezonden doet recht aan die Indië veteraan, een mens die zijn plicht deed. Als vrijwilliger, als dienstplichtige of als beroepsmilitair heeft de Indië- veteraan deelgenomen aan een strijd waarvan hij de uitslag niet kon vermoeden. Voor de vrijwilliger en de dienstplichtige was het vervullen van zijn plicht een onderbreking van zijn toekomst. Zijn ouders, echtgenote of verloofde zouden lange tijd in onzekerheid moeten leven. Moderne communicatiemiddelen als TV en een mobiele telefoon bestonden nog niet. Hoe anders is dat nu!

Ik wil met u in gedachten teruggaan naar die tijd, met name wil ik stilstaan bij hen die in de buitenposten hun werk moesten verrichten, het voetvolk in de letterlijke zin van het woord. Hun gevoelens, hartenkreten en de machteloosheid wil ik belichten met enige citaten. Een landelijk dagblad in Nederland vermeld in die tijd op de derde pagina, in de tweede kolom onderaan, ik citeer:

“De regering maakt tot haar leedwezen bekend, dat tijdens militaire acties in de omgeving van Soekaboemi (West Java) de navolgende militairen zijn gesneuveld: voorletters geslachtsnaam. Namens de minister van Oorlog en Marine zijn de familieleden op de hoogte gesteld”.

Einde citaat.

De familieleden werden bezocht door een deputatie uit Den Haag, een aalmoezenier of dominee en een officier van de Sociale Dienst. Het zakboekje, de helft van het herkenningsplaatje, zakmes, dagboek en eventuele andere persoonlijke bezittingen werden nagestuurd. Hoe hij om het leven was gekomen kwam nauwelijks ter sprake. Zijn stoffelijk overschot werd in een houten kist met de Nederlandse vlag bijgezet op een erebegraafplaats, met naam rang en legernummer. Hoe anders doen we dat nu.

In Nederlands Indië deden de mannen te velde hun werk. Ik sta stil bij een aantal citaten van Indië veteranen. Ik citeer:

“Het verliezen van een maat is voor iedere militair al een moeilijke aangelegenheid; het is net of iets van jezelf wordt weggerukt. Indien dit dan ook nog gebeurt onder omstandigheden dat de vijand vrijelijk een guerrilla tactiek mag voeren dan verscheurt een gevoel van opperste machteloosheid je binnenste, het kookt van binnen en alles staat in brand, waarvoor je een uitweg moet zoeken. Je moet en zal je maat wreken. Hoe dan ook, verdomme. Normaal denken is er niet

meer bij je moet wat doen. Alleen of met zijn allen... Later heel veel later kom je tot de conclusie, dat je iets hebt gedaan wat je niet gedaan zou hebben, indien je op dat moment in een luie stoel voor de TV had gezeten”.

Een ander citaat:

“Gisteren reed een jeep onderweg naar het hoofdkwartier op een mijn. Volgens zeggen heeft de chauffeur nog geluk gehad, met een voet minder en een halve arm mag hij zich voortaan laten rijden. Dat geluk was voor die andere vier jongens van ons bataljon niet weggelegd, die krijgen alleen maar een bloemetje, naam rang legernummer op het ereveld”.

Een ander citaat:

”’s Morgens kwart over zes, we hadden een positie ingenomen aan de rand van een kampong, van waaruit het uitgebreide veld van sawa’s kon worden overzien. De zon stond nog laag aan de hemel. Een prachtig gezicht zo, serene rust, in de verte andere kampongs met palmbomen als parasols. Die rotzakken schieten! Duiken wegwezen die greppel in! Een oorverdovende explosie met een sproeier van aarde en stenen Ik mankeer niks, maar waar is mijn helm gebleven! Haal me eruit! Help! Wim probeerde zich uit de krater omhoog te trekken, beide benen en zijn linkerarm eraf gescheurd, zijn neus hing er aan een velletje bij. Zijn boezemvriend Paul lag een paar meter verder, rechterarm en rechterbeen verdwenen een scherf in zijn voorhoofd. De sergeant groepscommandant greep onmiddellijk in, jasjes uit en in lappen scheuren als verband schreeuwde hij. Een rauwe bink, die sergeant een beroeps van voor de oorlog, kende God noch gebod. Als hij verhalen vertelde, zat je met je oren te klapperen en werd je vocabulaire weer met enige krachtige woorden en uitspraken verrijkt. Wim was rustig had erg veel pijn hij besepte wel dat het einde nabij zou zijn. Als nette jongen van de Veluwe wilde hij met zijn God praten. Dat was toen zijn sergeant, die zich nog wat herinnerde van de vroege verplichte kerkgangen als je nog geen 21 was: in de naam van de vader, de zoon en de heilige geest en alles wat maar hemels leek. Pas om negen uur kwam professionele hulp. Voor Wim sowieso te laat, om tien uur was het net of hij werd opgenomen door een zachte wolk, zijn gezicht straalde vrede uit. Wim kreeg de volgende morgen zijn laatste plaats toegewezen op de erebegraafplaats. God hebbe zijn ziel Maar God, moest dat nou. Paul heeft het er levend vanaf gebracht. Levend... hoezo?”